

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ

THE FORMATION OF THE AESTHETIC CULTURE OF THE FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART IN THE PROCESS OF EXTRACURRICULAR WORK

У статті визначено естетичну культуру невід'ємним складником загальної професійної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, процес формування якої є комплексом взаємопов'язаних між собою компонентів, форм і методів навчання та виховання, які забезпечують цілеспрямований, послідовний, неперервний естетичний вплив на суб'єктів педагогічного процесу з метою розвитку в них естетичних знань, емоційно-чуттєвої сфери, естетичних позицій, естетичних здібностей, активності в естетичній діяльності, готовності до естетико-виховної роботи в школі. Позааудиторна робота розглядалася як органічна частина цілісного процесу формування естетичної культури студентів. Залучення студентів до різних видів позанавчальної діяльності, використання культурологічних форм позааудиторної роботи з ними сприяють підвищенню творчій активності й ініціативності майбутніх учителів музичного мистецтва, формуванню прагнення до естетичного самовираження і самореалізації у художньо-творчій діяльності, потреби у духовному самовдосконаленні, розвитку естетико-виховних умінь та навичок. Розкрито зміст моделі естетико-виховної діяльності куратора, спеціально призначеного модернізувати організаційні форми культурологічної діяльності з урахуванням освітньої суспільної ситуації та запитів студентів. Основними естетико-виховними функціями куратора є: діагностична (вивчення рівня естетичної вихованості студентів, виховних можливостей освітнього процесу та позанавчального середовища); прогностична (вивчення близьких і далеких перспективних ліній естетичного виховання, передбачення результатів і наслідків); організаційно-регулятивна (організований естетичний вплив на кожного студента, стимулювання його творчої, художньо-естетичної діяльності, створення умов для естетичного самовиховання і самовиявлення); комунікаційна (побудова гуманного неформального спілкування і взаємовідносин на основі естетичних переживань, налагодження в академічних групах сприятливого естетичного клімату взаємин тощо).

Ключові слова: формування, спільна естетична діяльність, модель, позааудиторна робота, естетико-виховні функції.

The aesthetic culture as an integral part of the general professional culture of the future teacher of musical art, the process of the formation of which is a complex of the interconnected components, the forms and the methods of teaching and education has been determined which provide purposeful, consistent, continuous aesthetic impact on the subjects the pedagogical process with the purpose of the development of their aesthetic knowledge, the emotional-sensory sphere, the aesthetic positions, the aesthetic abilities, the activity in the aesthetic work, the readiness for the aesthetic-educational work at school. Extracurricular work has been considered as the organic part of the integral process of the formation of the aesthetic culture of the students. The implementation of the students in the different types of extracurricular activities, the use of the culturological forms of the extracurricular activities with them helps to increase the creative activity and the initiative of the future teachers of musical art, the formation of the desire to the aesthetic self-expression and self-realization in the artistic-creative activities, the need for the spiritual self-perfection, the development of the aesthetic-educational skills and abilities. The content of the model of the aesthetic-educational activity of the curator has been revealed, who is specially administered to modernize the organizational forms of the culturological activities, taking into account the educational social situation and the requests of the students. The main aesthetic-educational functions of the curator are: diagnostic (the study of the level of the aesthetic education of the students, the educational opportunities of the educational process and the extracurricular environment); prognostic (the study of close and distant perspective lines of the aesthetic education, the foreknowledge of the results and the consequences); organizational-regulatory (the organized aesthetic impact on each student, stimulating his creative, the artistic-aesthetic activities, the creation of the conditions for the aesthetic self-education and self-expression); communicative (the building of the humane informal communication and the relationships based on the aesthetic feeling, building of the favorable aesthetic climate of the relations in the academic groups, etc.).

Key words: formation, common aesthetic activity, model, extracurricular work, aesthetic-educational functions.

УДК [378.091.212:78]:37.018.4.015.31:11.852

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/37.53>

Сопіна Я.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри інструментального виконавства і музичного мистецтва естради
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Білецька М.В.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри інструментального виконавства і музичного мистецтва естради
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Підварко Т.О.,

старший викладач кафедри інструментального виконавства і музичного мистецтва естради
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми в загальному вигляді.

В умовах становлення державності та відродження національної культури проблема формування духовності молодих громадян України набуває особливого значення. Її актуальність зумовлена ускладненням соціокультурної ситуації в нашому суспільстві. Дисбаланс нормативно-ціннісних орієнтацій, домінування споживчих нахилів, матері-

альних цінностей над духовними, комерціалізація мистецтва призводять до падіння культурного рівня підростаючого покоління, тому пріоритетними напрямками сучасної системи освіти і виховання мають стати розвиток та вдосконалення духовно-естетичного світу кожної молоді особистості.

У зв'язку із цим у педагогічній освіті актуальним залишається питання формування естетичної

культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, сутністю педагогічної діяльності якого є залучення учнівської молоді до культурних, художньо-естетичних цінностей, формування їхнього художньо-естетичного світогляду, творчого художньо-образного мислення, що, своєю чергою, зумовлює високі вимоги до особистості педагога, його соціокультурних, естетичних якостей.

Розв'язання цього складного питання значною мірою залежить від обґрунтування нових концептуальних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, які б урахували сучасні теорії розвитку особистості і сприяли розвитку у майбутніх педагогів цієї категорії професійної компетентності, інформаційної грамотності та естетичної свідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури, педагогічного досвіду свідчить про те, що дана проблема привертає до себе увагу багатьох науковців, дослідників, педагогів. Закономірності розвитку естетичної культури особистості та її структурних компонентів фундаментально розкриваються у філософії (А. Зяць, І. Зязюн, М. Коган, В. Кудін, Л. Столович та ін.), психології (Л. Виготський, А. Леонтєв, С. Рубінштейн, Б. Теплов, П. Якобсон та ін.), педагогіці (О. Апраксина, В. Бутенко, Л. Печко, Г. Шевченко та ін.).

Питання сутності естетичної культури вчителя, її змісту та структури піднімалися у наукових трудах С. Анічкина, П. Блонського, Л. Дементєвої, Г. Корольової, О. Кремцової, Г. Петрової, А. Макаренка, В. Сухомлинського, З. Третьякової, С. Шацького та ін. Естетичний аспект професійної діяльності вчителя розглянуто в роботах М. Верб, Н. Вітковської, Д. Джоли, В. Кан-Каліка, Н. Крилової, О. Сисоєвої, Г. Шевченко, А. Щербо та ін.

У роботах О. Абдуллої, Л. Коваль, Г. Падалки, О. Рудницької, Т. Скорик, Ю. Юцевича проблема розвитку естетичних якостей особистості, естетичного сприйняття, художнього смаку, оцінок, ідеалів студентів досліджується у взаємозв'язку з формуванням педагогічної культури майбутнього вчителя.

У контексті професійної підготовки студентів розглядають проблему естетичного розвитку майбутніх учителів Н. Алексєєва, Г. Ардаширова, В. Бондарь, А. Глузман, Н. Кавалерова, Л. Ракирянська, Г. Турук, зокрема професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва – О. Апраксина, Л. Арчажнікова, В. Дряпіка та ін.

У наукових дослідженнях Р. Дзвінки, Л. Коваль, Л. Побережної, О. Рудницької, Г. Шевченко визначено концептуальні підходи до виховання духовно-естетичної культури майбутніх учителів засобами мистецтва, комплексу мистецтв, педагогічні умови формування у студентів орієнтації на цінності художньої культури.

Проблема формування естетичної культури студентів досліджується у контексті проблеми естетичного самовиховання (М. Абдугулов, С. Єлканов, Д. Фельдгон та ін.)

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, спектр досліджень, що вивчають питання естетичного розвитку майбутнього педагога, достатньо широкий. Між тим проблема формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі їхньої професійної підготовки потребує більш глибокого вивчення.

Естетичну культуру ми розглядаємо як невід'ємний складник загальної професійної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, процес формування якої є комплексом взаємопов'язаних між собою компонентів, форм і методів навчання та виховання, які забезпечують цілеспрямований, послідовний, неперервний естетичний вплив на суб'єктів педагогічного процесу з метою розвитку в них естетичних знань, емоційно-чуттєвої сфери, естетичних позицій, естетичних здібностей, активності в естетичній діяльності, готовності до естетико-виховної роботи в школі.

У нашому дослідженні позааудиторна робота виступає органічною частиною цілісного процесу формування естетичної культури студентів. Залучення студентів до різних видів позанавчальної діяльності, використання культурологічних форм позааудиторної роботи з ними сприяє підвищенню творчої активності й ініціативності майбутніх учителів музичного мистецтва, формуванню прагнення до естетичного самовираження і самореалізації у художньо-творчій діяльності, потреби у духовному самовдосконаленні, розвитку естетико-виховних умінь та навичок.

Мета статті – розкрити дієві механізми побудови позааудиторної роботи, що сприяють формуванню естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. У ході дослідження ми виходили з того, що в академічній групі під впливом студентського середовища, певних умов формуються погляди, інтереси, естетичні потреби кожного студента, розвиваються духовні зв'язки і взаємовідносини. Однією з таких умов, на нашу думку, є грамотне педагогічне кураторство, що покликане, з одного боку, допомагати формувати індивідуальну освітню траєкторію студентів, з іншого – розвивати культуру взаємовідносин у процесі організації куратором спільної естетичної діяльності і духовного спілкування.

У зв'язку із цим нами розроблено й апробовано модель естетико-виховної діяльності куратора, спеціально призначеного модернізувати організаційні форми культурологічної діяльності з урахуванням освітньої суспільної ситуації та запитів студентів.

Теоретико-методологічною базою під час розроблення дослідно-експериментальної моделі стали:

- концептуальні положення психології, педагогіки про естетичну культуру особистості, чинники її становлення (М. Верб, Л. Виготський, Н. Крилова, Л. Печко, Г. Шевченко та ін.) [2; 3; 6; 8];
- педагогічні підходи до гуманізації й гуманітаризації вищої освіти, особистісно зорієнтованого виховання (І. Зязюн, М. Євтух та ін.) [4; 5];
- концепція педагогічної взаємодії, яка основана на принципах співдружності і співтворчості (Т. Сущенко та ін.) [7];
- фундаментальні положення про системно-цілісний підхід до організації педагогічного процесу (Ю. Бабанський та ін.) [1].

Спираючись на дані концептуальні положення і підходи, ми визначаємо формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у позааудиторній діяльності як цілісний педагогічний процес, спрямований на духовно-естетичне вдосконалення викладача і студентів, їх взаємний творчий розвиток і духовне взаємозбагачення в умовах сприятливого психологічного клімату, інтелектуальної, художньо-естетичної співтворчості, загальної духовної культури.

Дослідно-експериментальна модель естетико-виховної діяльності куратора складалася з чотирьох розділів (естетико-виховних функцій), включала зміст естетико-виховної роботи, форми і методи педагогічної діяльності по кожному з них. Дослідно-експериментальна модель передбачала особистісно зорієнтовану спрямованість естетико-виховної діяльності куратора і була побудована за принципом співтворчості і співдружності викладача та студентів.

Пропонуємо зміст розробленої моделі.

Модель естетико-виховної діяльності куратора

1. Діагностична функція.

Зміст естетико-виховної функції:

- вивчення індивідуальних особливостей естетичного розвитку студентів: рівень розвиненості естетичних переконань, смаків, інтересів, потреб, ступінь сформованості художньо-образного мислення, уяви, фантазії, розвиненості естетичного сприйняття дійсності та мистецтва;
- оцінювання потреби і здатності студентів до художньо-естетичної діяльності, ступеня їх активності, системності участі в ній;
- діагностування готовності студентів до естетичного самовиховання;
- аналіз психологічного клімату, духовно-естетичної атмосфери у студентському колективі;
- аналіз виховних можливостей освітнього процесу і позанавчального середовища та їхнього впливу на студента, студентський колектив;
- вивчення виховних можливостей викладацького складу закладу вищої освіти;

- розроблення діагностичних методик.

Форми і методи роботи: педагогічне спостереження, особисті бесіди, анкетування, тестування, ранжування.

2. Прогностична функція.

Зміст естетико-виховної функції:

- прогнозування рівня естетичного розвитку студента з урахуванням його особистісних якостей та індивідуальних здібностей;
- передбачення результатів запланованих заходів естетичного спрямування, естетико-виховних впливів;
- вивчення близьких і далеких перспективних ліній естетичного виховання;
- передбачення наслідків відношень, що складаються у студентському колективі;
- визначення на кожному етапі роботи головних, провідних завдань естетичного виховання;
- планування естетико-виховної роботи.

Форми і методи роботи: планування, проєкування, педагогічні спостереження, аналіз.

3. Організаційно-регулятивна функція.

Зміст естетико-виховної функції:

- здійснення неперервної естетичної освіти студентів (стимулювати у студентів потребу в розширенні художньо-естетичного кругозору, озброювати студентів естетичними знаннями, удосконалювати цей процес, робити його раціональним і продуктивним);
 - індивідуальний естетичний вплив на кожного студента;
 - використання інноваційних форм і методів естетичного розвитку студентів;
 - створення педагогічних технологій, які комплексно впливають на розвиток естетичних якостей студентів;
 - творче розроблення структури окремих позааудиторних заходів, насичення їх естетичним змістом;
 - організація творчої художньо-естетичної діяльності, стимулювання студентів до активної участі в ній;
 - створення умов для естетичного саморозвитку і самовиховання студентів (формувати потребу в естетичному самовихованні, розвивати адекватну самооцінку, озброювати знаннями в галузі естетичного самовдосконалення, формувати комплекс умінь та навичок здійснення цього процесу, корегувати і стимулювати процес естетичного самовиховання);
 - співпраця з викладачами закладу вищої освіти з метою естетичного виховання студентів.
- Форми і методи роботи: співбесіди, консультації, позааудиторні колективні заходи, кураторські години.

4. Комунікативна функція.

Зміст естетико-виховної функції:

- побудова гуманного неформального спілкування і взаємовідносин на основі естетичних переживань, співдружності і співтворчості;

- налагодження в академічних групах сприятливого естетичного клімату взаємин;
- формування і регулювання міжособистісних стосунків;

- створення в педагогічному колективі закладу вищої освіти атмосфери зацікавленості в підвищенні рівня естетичної культури студентів.

Форми і методи роботи: співбесіди, консультації, кураторські години, заходи естетичного спрямування.

У нашому дослідженні формування естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва відбувалося в процесі їхньої участі в різних видах позааудиторної спільної естетичної діяльності (духовно-пізнавальної, ціннісно-орієнтованої, художньо-творчої, позааудиторного спілкування тощо).

Духовно-пізнавальна діяльність призначена збагачувати уяву студентів про естетичну культуру, природу навколишньої дійсності і мистецтва, формувати в них потребу в естетичній освіті, інтелектуально розвивати. У нашому дослідженні така спільна діяльність відбувалася під час підготовки і проведення екскурсій, навчальних конференцій, диспутів, дискусій, круглих столів. Темати заходів із розширення кругозору студентів стали: «Додекафонія – жива чи мертва музика?», «Що сьогодні переважає – театр чи кіно?», «Українська музична спадщина», «Українські письменники та поети минулого і сьогодні», «Чи актуальною сьогодні є музика минулих століть?», «Комп'ютер у житті сучасної людини: переваги і недоліки».

Ціннісно-орієнтована діяльність спрямована на осмислення студентами загальнолюдських і естетичних цінностей, на усвідомлення ними власної особистості й особистості іншої людини, потреби в творчому самовираженні. Найбільш продуктивними формами організації цього виду естетичної діяльності нами визначено диспути, кураторські години з набуття естетичної культури поведінки і спілкування, діагностики особистісних якостей та індивідуальних здібностей. Наприклад, темати диспутів стали: «Особистість XXI століття. Якою їй бути?», «Чи є у вас ідеал людини з високими морально-естетичними принципами? Який він?», «Чи потрібні в наш час високі почуття?», «Ваше уявлення про власне місце в сучасному світі».

Під час занять із діагностики індивідуальних якостей особистості студентам пропонувалися різноманітні психодіагностики щодо визначення типу темпераменту, ступеня розвиненості певних особистих якостей, комунікативних здібностей у одногрупників й у себе.

На кураторських годинах із набуття естетичної культури поведінки і спілкування широко використовувалися емоційно-стимулюючі методи роботи: діалогової взаємодії, моделювання морально-естетичних ситуацій, ігри, практикуми спілкування,

тренінги, написання мінітворів, метод самоаналізу і самооцінки.

Художньо-творча діяльність спрямована на розвиток емоційно-чуттєвого сприйняття дійсності і мистецтва, формування потреби в естетичному самовираженні, естетичній взаємодії. Пріоритетним напрямом цієї діяльності визначено активне залучення студентів до підготовки та участі у культурно-просвітницьких, музичних та естетичних заходах. Підвищенню мотивації участі студентів у художньо-творчій діяльності, поступовому розвитку їхніх пізнавальних інтересів, естетичного смаку, розширенню художньо-естетичного кругозору сприяли:

- індивідуальні і колективні бесіди, консультації, у ході яких студентам розкривалася роль художньо-естетичної діяльності в становленні естетичної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, розвитку художньої ерудиції, смаку; аналізувалися виконавські твори у єдності форми і змісту; давалися рекомендації щодо самопідготовки до художньо-естетичних заходів;

- прослуховування у запису музичних творів;
- виступи студентів перед одногрупниками з інформацією про творчість того чи іншого митця, його художні твори;

- дискусії, які спонукали студентів мотивовано висловлювати оціночні судження про твори мистецтва, більш глибоко осмислювати їхній зміст, давати їм естетичну оцінку;

- навчально-творчі завдання, які давали можливість студентам розкривати власне емоційне ставлення до художніх творів, сприяли розвитку естетичних здібностей, мотивували до самовираження і самореалізації в художньо-творчій діяльності.

Позааудиторне спілкування як один із видів спільної естетичної діяльності спрямоване на організацію взаємозбагачуючого дозвілля. У процесі нашого дослідження куратором організовувалися: відвідування концертів, театрів, екскурсії в музеї з подальшим обговоренням заходів, поїздки за місто, вечори відпочинку, у ході яких студенти дружно спілкувалися, обговорювали різні проблеми. Таке спілкування у вільних природних умовах об'єднує студентський колектив, сприяє розвитку спільних естетичних інтересів, потреб усіх його учасників.

Висновки. Як показало дослідження, впровадження моделі естетико-виховної діяльності куратора дало змогу значно підвищити рівень естетичної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, сприяло формуванню в них таких новоутворень, як стійкий інтерес до естетичного вдосконалення і самовдосконалення; стійка потреба в різних видах естетичної діяльності, високий рівень естетичної мотивації участі в ній; самостійна пізнавальна активність; прагнення реалізувати естетичні здібності, творчий потенціал.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса. Москва : Просвещение, 1982. 192 с.
2. Верб М.А. Взаимосвязь эстетической и педагогической культуры будущего учителя. *Проблемы эстетического образования и воспитания студентов педагогических институтов*. Свердловск, 1981. С. 3–10.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология. Москва : Пресс, 1996. 536 с.
4. Євтух М.Б., Шевченко Г.П. Культурологічні основи підготовки майбутнього вчителя. *Формування педагогічної майстерності в системі професійної підготовки майбутнього вчителя*. Київ : КГПИИЯ, 2001. С. 5–7.
5. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії : навчальний посібник. Київ : Ін-т педагогіки і психології професійної освіти, 1997. 302 с.
6. Крылова Н.Б., Печко Л.П. Формирование эстетической культуры личности: школа, трудовой коллектив, вуз. Москва : Знание, 1986. 64 с.
7. Сущенко Т. Позашкільна педагогіка: теорія, історія і практика : науково-методичний посібник. Київ : Прайдрук, 2011. 299 с.
8. Шевченко Г.П. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах України у сучасний період. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2004. 208 с.